

Karel Kryl

ten "náš" básník s kytarou i po 55 letech

Absolventská práce LŠ PROTOS

Vypracoval: Petr Janoušek – Džendy
Vedoucí práce: Jiří Zajíc – Edy

2023

Obsah

1 Úvod	2
2 Doba a život Karla Kryla	2
2.1 Historické okénko	2
2.2 Životopis Karla Kryla	3
3 Význam a smysl Krylových písní (výběr)	4
3.1 Bratříčku, zavírej vrátka (1969)	4
3.2 Anděl (1969)	5
3.3 Morituri te salutant (1969)	7
3.4 Děkuji (1974)	8
3.5 Demokracie (1993)	9
4 Ten "můj" písničkář	10
5 Kryl a skautské hodnoty	10
6 Krylův odkaz	11
6.1 Úvaha nad osobností v dějinách	11
6.2 Citáty k zamýšlení	11
7 Závěr	12
Literatura	13

1 Úvod

Za téma mé absolventské práce na lesní škole Protos jsem si zvolil osobnost Karla Kryla, kdy letošního srpna připadlo výročí 55 let od invaze vojsk Varšavské smlouvy a doby, kdy se Karel Kryl dostal do širšího povědomí Československého národa. Jednou za čas se vracím k poslechu "Krylovek", ale nebyl jsem si jistý, zda jim plně rozumím, ač je poslouchám docela často a rád. To posloužila jako jedna z motivací k výběru tohoto tématu. Druhým hlavním podnětem byl jeden komentář, který ve mně vyvolal myšlenku, proč se Krylova odkazu chytají i ti, se kterými by Kryl podle mně tak úplně nesouhlasil.

Pro pochopení písni Kryla je dobré začít prvně znalostí o době ve které Karel Kryl žil a nastudovat něco o jeho životě. Tomuto tématu se věnuje stručně historické okénko pro ty, kteří by si to chtěli oživit. Následuje životopis Karla Kryla, který nám přibližuje jeho životní příběh. Ve třetí kapitole si zkusíme rozebrat výběr některých z nejznámějších "songů" a trochu se zamyslet nad jejich duchovním přínosem. Zmíněné druhé motivaci se věnuje čtvrtá kapitola. Následovala otázka, zda Kryl a skautské hodnoty jdou spolu dohromady a téhle otázce se věnuje pátá kapitola této práce. V šesté kapitole se stručně zamyslíme nad Krylovým odkazem, včetně některých jeho citátů, nad kterými můžeme v tichosti meditovat a přemýšlet o jejich významu.

2 Doba a život Karla Kryla

Pro zamyšlení se nad písněmi Karla Kryla je dobré znát pozadí jeho života, ale i pozadí jeho doby, ve které tvořil. Zvláště, když mi mladší pocházíme z generace, která tu dobu nezažila a zná ji převážně jen z doslechu zkušenějších. Proto se nyní podívejme na jeho životní příběh. Historické okénko je stručným shrnutím Československé republiky se kterou je Karel Kryl úzce spjat (pro případné čtenářovo připomenutí) a druhá část kapitoly se již týká samotného životopisu tohoto písničkáře. Pro trochu podrobnější vhléd do Krylova životopisu mohu doporučit kapitolu 2 z bakalářské práce *Karel Kryl a mediální ohlas jeho tvorby* [15].

2.1 Historické okénko

O které době se bavíme? Začneme už o něco dříve s dobou První republiky, která se datuje v období 1918 – 1938. Evropa si prošla hrůzou první světové války a na základě mírových dohod se utvořilo nové uspořádání tohoto starého kontinentu. Zásluhou nejen "Otců zakladatelů" T. G. Masaryka, E. Beneše a R. Štefánika, či statečných československých legionářů, vzniká samostatný československý stát. Radost ze získané samostatnosti ztrpčovali menší územní šarvátky o hranice nově vzniklých států, ale také poválečný stav země ve špatné hospodářské a ekonomické situaci. Od roku 1909 vlastní dědeček Karla Kryla (taktéž Karel) se F. Scottim tiskárnu v Novém Jičíně a roku 1936 Scottiho vyplatí a již podniká sám. Relativní klid v Evropě příliš dlouho netrval, neboť v sousedním Německu roste napětí a k moci přichází Adolf Hitler a válka je opět na dosah ruky. Roku 1938 nastává mobilizace Československa (ČSR), ale mezitím dochází k dohodě spojenců s Hitlerem při podpisu Mnichovské dohody a v bláhové naději udržení křehkého míru podstupují Hitlerovi Sudety – pohraniční oblasti ČSR (včetně opevnění a průmyslu). Prezident ČSR E. Beneš, bez podpory spojenců a ve snaze zachránit životy občanů, podmínky přijímá. Tento krok se týká i Nového Jičína a proto Krylovi uchylují od Kroměříže, kde svojí tiskárnu obnovují. Jenže vidina míru zhasíná, na jaře 1939 dochází k okupaci německým vojskem, vytvoření Protektorátu Čechy a Morava, a již na podzim téhož roku bují další celosvětový konflikt útokem německých vojsk na Polsko. Vývoj války se obrací ve prospěch Spojeneckých vojsk (Především Anglie, USA a SSSR) a na konci jara 1945 dochází německou kapitulací ke konci druhé světové války v Evropě. Většinu území ČSR osvobozují vojska pod vedením SSSR a část území na západě vojska USA.

V poválečném období dochází k obnovení většiny ČSR. SSSR zvyšuje svůj vliv v osvobozených územích a roku 1948 dochází v ČSR ke komunistickému převratu, vytvoření satelitu Sovětského svazu a příchodu nové totalitní moci. V sousedním Německu nastává rozdělení na Východní a Západní Německo (podle vlivu USA, nebo SSSR). Nastává násilné potlačení jakýchkoli demokratických tendencí a lidé jsou nuceni si zvykat na nové nesvobodné pořádky. V této době roku 1950 komunisté likvidují Krylovu tiskárnu a přestěhují jejich rodinu do jiného, zapadlého bytu. Menší nádech svobody nastává při politickém uvolnění na jaře 1968 (Pražské jaro) pod vedením A. Dubčeka. Naděje na lepší zítřky se "socialismem s lidskou tvář" náhle utne invaze vojsk Varšavské smlouvy 21. srpna 1968 (pod taktovkou SSSR) a nastává vlna tvrdé Normalizace s tvrdým pádem zpět do chřtánu totality. Na protest proti násilné okupaci a pasivnímu přístupu společnosti se 16. ledna 1969 upálí na Václavském náměstí v Praze student Jan Palach. Další změna politického vývoje však nastává ke konci roku 1989, kdy dochází ke zhroucení celého Východního bloku Sovětského svazu (zde se odehrává i Pád Berlínské zdi – opětovné spojení Západního a Východního Německa) a relativně klidného předání moci na území Československa do rukou Občanského fóra (OF), jenž se nazývá Sametová revoluce. Politické zřízení se mění z reálného socialismu opět na pluralitní demokracii a hospodářství se mění z plánovaného na tržní. Dochází k

rozdělení ČSR na dva samostatné státy roku 1993. Kvůli nedostatku kvalifikovaných osob nedochází k úplnému odstavení komunistického aparátu a mnoho komunistických úředníků (pohlavárů) zůstává na svých pozicích. Přeměna ekonomiky na tržní hospodářství proběhla formou privatizace, kdy došlo k převodu státem vlastněného majetku (zpět) do soukromých rukou, která se neobešla bez pochybných okolností a kriminálních afér.

2.2 Životopis Karla Kryla

Karel Kryl se narodil do rodiny knihtiskařů v Kroměříži (Zlínský kraj) dne 12. dubna 1944, kam se rodina přestěhovala po zabrání sudet. Narodil se rodičům Marii a Karlu Krylovým (spolu s o rok starší sestrou Marií a o 3 roky mladší bratrem Janem). Roku 1950 je spolu se zbytkem rodiny svědkem zničení a likvidace rodinné tiskárny komunisty a poté jsou přestěhováni do jiného bytu ve městě. Karel původně toužil kráčet v dědečkových šlápějích a proto se rozhodl pro studium střední Keramické školy v Bečyni (Jihočeský kraj) v letech 1958–1962 a v rámci studia byl členem amatérského divadla. Postupně svou vizi měnil a začal se věnovat hudbě a poezii [6]. Po maturitě je mu přidělena práce v Teplicích (Ústecký kraj) v jedné továrně na sanitární keramiku. Zde se věnoval kromě práce také amatérskému divadlu, výtvarné tvorbě a i tvoření písniček. Nicméně v roce 1963–65 byl nucen nastoupit na povinnou vojenskou službu, kde nesnášel stárou "buzeraci od neinteligentních lidí, kteří měli frčky" [5]. Poté se vrátil zpátky do Teplic a začal spolupracovat s Ostravským rozhlasem. První vydanou písní byla *Píseň neznámého vojína* nahraná skupinou The Bluesmen (kde také působil) a nazpívána Hanou Ulrychovou [6]. Od roku 1966 se některé Krylovi písně začínali objevovat v rozhlase (například v hitparádě československého rozhlasu Čtrnáct na houpačce – *Anděl, Pieta, Salome, ...*). Začátkem roku 1968 se přesídlil do Prahy [8].

Do povědomí lidí se dostal až s titulní písní *Bratříčku, zavírej vrátka* napsanou po invazi vojsk Varšavské smlouvy (21. 8. 1968) do Československa. Byla součástí i stejnojmenného alba vydaného o půl roku později. Tato píseň byla zanedlouho v Československu zakázána, včetně rozhlasového pořadu, kde byly jeho písně vysílány [12]. Na konci léta vyrazil pětadvacetiletý Kryl zřejmě na svou první písničkářskou cestu na západ, ze kterého se nám dochoval recitál z vysílání Norské televize NRK [1]. Dne 9. září 1969 vycestoval na písničkářský festival do Západního Německa na hrad Waldeck, kde si nakonec podal žádost o politický azyl. Ze začátku se cítil osamocení a ztracený v cizí kultuře, nicméně se setkal s lidmi, kteří mu pomohli. Změnu v jeho postoji vyjadřuje úryvek z dopisu rodičům: „*Žádněj strach, ve světě se neztratím. A hlavně klid, nic se neděje. Chleba je tu stejnej jako doma, lidi jsou dobří i zlí jako doma, snad se mi příliš nebude stýskat.*” [6]. Svoje alba vydával v Západním Německu, kde žil a do ČSR se dostávali na černo například kopírováním magnetofonových kazet, nebo pašováním gramofonových desek (při vydání alba bývalo určeno dané množství desek určené pro pašování). Zkoušel tvořit překlady i nové texty v němčině, či v polštině, ale dle jeho slov dochází k názoru, že "básník může tvořit pouze ve svém rodném jazyce" [8]. Kromě písní se stále věnoval také psaní poezie, ilustracím, či tvorbě z keramiky. Roku 1973 se oženil s Evou Sedlářovou, bohužel však tento vztah po dvou letech končí rozvodem, jelikož si našla jiný vztah. Tato událost jej velmi bolestivě zasáhla, neboť jejich vztah bral Karel jako stav duše ochotné spolu zestárnout a zemřít [8]. Následně se roku 1976 seznámil s Marlene Bronsert, se kterou se později roku 1991 podruhé oženil. V exilu spolupracoval s redakcí Svobodná Evropa a pak zde i od roku 1983 přímo pracoval [6]. 24. listopadu 1989 mu umírá maminka a tak se 30. listopadu vrací zpátky do Československa na její pohřeb. Vzhledem k tomu, že si po celou dobu ponechal československé občanství, tak zde panuje obava ohledně zachování komunistických úřadů. Naštěstí se jeho příteli opatu Anastázovi Opaskovi podaří zajistit humanitární vízum, které se nakonec prodlouží na celý týden. V tomto hraničním období uspořádá několik koncertů v ČSR.

Po Sametové revoluci Karel žije střídavě v Praze a v Mnichově a přišla krátká vlna nadšení. Nabízí Václavu Havlovi, že by se zapojil do politiky ve snaze o pomoc s demokratickou transformací, ale je odmítnut, či jen nepochopen. Nadšení z revoluce brzy upadá při sledování polistopadového vývoje (odhaduji, že se mohlo jednat o nezrušení komunistické strany, nepotrestání viníků stojícím za minulým režimem, či nedomyšlenou privatizací) a tak začátkem roku 1990 uveřejňuje kritickou píseň *Sametové jaro*, která je následována dalšími díly. Také jako jeden z mála otevřeně vystupuje proti možnosti rozdělení Československa např. v písni *Od Čadce k Dunaju*. Roku 1994 Karel prodělává infarkt myokardu, na který také 3. března v Mnichově umírá ve věku 49 let [6].

Ač nebyl členem žádné církve, byl Karel věřící a zádušní mše se konala v kostele sv. Markéty v Praze za účasti cca 4000 osob, ale za nízké politické reprezentace (z hradu dorazil jen 1 vyslanec). Pochován je na Břevnovském hřbitově u sv. Vojtěcha [13]. Většinu svých ocenění získal až in memoriam.

3 Význam a smysl Krylových písní (výběr)

Krylova tvorba kromě autorských písní zahrnuje i poezii ve formě básnických sbírek, různé ilustrace, či výtvarné díla z keramiky. Znáám je především jako jeden z hlavních představitelů protikomunistického protestsongu a angažované písně po roce 1989. Je znám pro svoji kritiku politiky, společenského uspořádání, mravních hodnot, ale mezi jeho repertoár patří i tvorba humoristická, nebo o lásce. Rozsah jeho stylů je také docela široký, neboť jde od veršovaných pamfletů až po zhudebnělé básně s velikou hloubkou [6]. U díla se drží komplikované struktury a zároveň je jeho text plný metaforik a skrytého významu. Hudba není jen tak převzatá, ale je vždy originální pro danou skladbu a podtrhuje význam textu. V kombinaci s Krylovou autorskou intonací jsou nerozlučně spojeny text, melodie a intonace a nelze je proto od sebe oddělit, aniž by se ubralo na celkovém významu [11].

Pokusme se tedy zamyslet nad pár texty Krylových písní, které patří mezi nejnámější, definující jeho tvorbu a na které může člověk nejčastěji narazit při poslechu u táborového ohně. Zkusme si je lehce přiblížit amatérským pohledem, více zaměřeným na duchovní stránku, ale odbornější a podrobnější rozbor už nechejme na více povolanějších osobách (kupříkladu je možno se více dozvědět v učebním textem folkové hudby doc. PhDr. Josefa Prokeše, Ph.D. z Masarykovi univerzity – viz. zdroj [11]).

3.1 Bratříčku, zavírej vrátka (1969)

*Bratříčku, nevzlykej, to nejsou bubáci,
vždyť už jsi velikej, to jsou jen vojáci,
přijeli v hranatých železných maringotkách.
Se slzou na víčku hledíme na sebe,
buď se mnou, bratříčku, bojím se o tebe
na cestách klikatých, bratříčku, v polobotkách.*

*Prší a venku se setmělo,
tato noc nebude krátká,
beránka vlku se zachtělo,
bratříčku, zavřel jsi vrátka?*

*Bratříčku, nevzlykej, neplýtvej slzami,
nadávky polykej a šetři silami,
nesmíš mi vyčítat, jestliže nedojdeme.
Nauč se písničku, není tak složitá,
opři se, bratříčku, cesta je rozbitá,
budeme klopýtat, zpátky už nemůžeme.*

*Prší a venku se setmělo,
tato noc nebude krátká,
beránka vlku se zachtělo,
bratříčku, zavírej vrátka! Zavírej vrátka!*

Píseň spontánně napsána v noci po invazi vojsk Varšavské smlouvy 21. srpna 1968 (alespoň to tak koluje, ve skutečnosti ji napsal ale až po příjezdu domů do Nového Jičína; jako první píseň v reakci vznikla *Tak vás tu máme* [5]). Bratříčkem je oslovován mladší bratr Jan, který byl v tu dobu na vojně a jejichž kasárna byla obklíčena okupační jednotkou [9]. Titulní píseň jeho prvního alba vydaného v nezvykle krátké době je píseň, která Kryla proslavila po celém Československu a kterou Čechoslováci přijali za vlastní.

Molová temná a tesklivá píseň, ze které mrazí, vyjadřuje náladu té doby. Autor promlouvá k velmi blízké, zranitelné osobě, o kterou má strach. Nejistá doba, kdy nic dobrého na člověka nečeká a také doba, jenž samotný člověk nijak neovlivní. V této černé hodině nepřichází čas na rezignaci, nutná je vytrvalost držet se svých hodnot a podporovat své blízké, snažit se být pro ně útěchou v neutěšitelné době. Tehdy to platilo na národní úrovni, národ byl ohrožen. To ale ještě neznamená, že význam této písně skončil s pádem totality v naší zemi. Ano, na jednu stranu je to skvělá sonda do tehdejší nálady svobodného ducha obyvatelstva, ale tam to dle mého názoru nekončí. Její morální podpora i hodnota trvá v dnešní době a bude trvat i nadále. Každý člověk se během různých fází svého života dostane ke dnu, častokrát se cítí bezbranný, ale zde to nekončí a je třeba hledat si cestu dál, vytrvat, jako bratříček klopýtající po cestě.

Refrén umocňuje a vykresluje atmosféru napjaté situace, ukazuje silně nekomfortní pozici, předkládá nerovnováhu sil bezbranného kudrnatého beránka a olizující se šelmy, kontrast jednotlivých stran. Na konci dostáváme řečnickou otázku o stavění bariéry. Mnoha věcem lze předejít, jako na příkladu všeobecně známé pohádky O neposlušných kůzlátkách na kterou se tato část patrně odkazuje. Na postupné dotírání vlčíška, byt

tvářící se za správnou variantu pro otevření dveří k sobě. Kolikrát je zlo zamaskováno za na první pohled vskutku dobré věci (ať to je zdání přínosného režimu od osvoboditelů, či naopak běžné situace při rozhodování v našich životech, odpovídajícímu úsloví Cesta do pekel je dlážděna dobrými úmysly). Proto je nutné o věcech přemýšlet a snažit se na ně nahlédnout i z jiného úhlu (ověřit si identitu kozí matky) a snažit se přiblížit objektivně správnému pohledu na věc, byť stále to bude náš částečně subjektivní vhled do dané problematiky. Jak pohádka, tak i píseň se vyvíjí poněkud jinak a pak zde je otázka, zda tedy potom finální verš je jen marnivým zvoláním, abdikací, nad neprovedenou akcí zavření dveří před vlkem? Byť se to může zdát, já si myslím, že to je naopak další výzva. Další výzva, abychom si nepouštěli tyto vetřelce pod kůži, abychom se jimi nenechali vnitřně pohltit a prošli si tím temným údolím ležícím před námi.

3.2 Anděl (1969)

*Z rozmláceného kostela
v krabici s kusem mýdla,
přinesl jsem si anděla,
polámali mu křídla.
Díval se na mě oddaně,
já měl jsem trochu trému.
Tak vtiskl jsem mu do dlaně
lahvičku od parfému.*

Refrén:

*A proto prosím, věř mi,
chtěl jsem ho žádat,
aby mi mezi dveřmi
pomohl hádat,
co mě čeká a nemine,
co mě čeká a nemine.*

*Pak hlídali jsme oblohu, pozorující ptáky,
debatující o Bohu a hraní na vojáky.
Do tváře jsem mu neviděl, pokoušel se ji schovat,
to asi ptákům záviděl, že mohou poletovat.*

Refrén

*Když novinky mi sděloval u okna do ložnice,
já křídla jsem mu ukoval z mosazný nábojnice...
A tak jsem pozbyl anděla, on oknem uletěl mi,
však přítel prý mi udělá nového z mojí helmy.*

Refrén

Další píseň z prvního alba se datuje do doby roku 1965, kdy se Karel Kryl vrátil z vojny a byl zasažen ničením sakrálních památek, zde konkrétně byl inspirován likvidací barokního kostela sv. Martina ve Velkém Chvojně (Ústecký kraj), ze kterého si s kamarádem opravdu odnesli rozbité sošky andělů [7].

Je vidět, že v textu je tématika křesťanství a armády, jenže jaký má tato píseň význam? Musím se přiznat, že u tohoto textu jsem dlouho nevěděl, ačkoli jsem ji měl rád a tak to byl také jeden z podnětů pro téma této práce. Na internetu jsem dohledal několik verzí výkladu této písně, takže je možné, že nebude zahalen tajemstvím jen pro mé chápání.

Jsmo svědky setkání dvou různých světů, vojáka dnešní doby a andělské bytosti, jenž tu je od nepaměti. Ale ten anděl nepůsobí jako někdo větší než voják a tím je voják zaujat. Nacházejí společně rozhovor jako rovný s rovným. Dovolil bych si sem přidat část jednoho zamyšlení, jednu z verzí která mě zaujala od Borise Cveka [3]

”Téměř dvacet let po únorovém puči měl výraz „rozmlácený kostel“ jistě velice silnou vypovídací hodnotu, znamenalo to ukázat komunistický teror v tom pravém světle, ukázat jeho mlácení a ničení. Avšak dodnes a stále může být symbolem širším, totiž symbolem lhostejnosti i agresivity vůči něčí víře či svěbytnosti, vůči člověku v jeho těch nebo oněch kořenech, v jeho historii a tradici. Anděl, jemuž oni (ti anonymní gauneři bez své vlastní identity, kteří plenili, kradli, lhali a vládli i byli ovládáni a kteří budou vždy okázale a vchytrale pohrdat jakoukoli úctou k mravním hodnotám) polámali křídla, nevystupuje z ruin jako nějaký mocný symbol návratu dávné éry, jež také měla své oni (pro změnu v církevních a feudálních šatech), nýbrž jako živý svědek, který s

tím, kdo jej osvobodil z trosk kostela, navazuje živý vztah. Už to, že je v krabici s kusem mýdla, jej zbavuje vši oficiální pompy či propojenosti s tím, co je na tradici mrtvé. Vešel do moderních kulis, do moderní perspektivy... a žije, je natolik živ, že dokáže být oddaný a vzbuzuje rozpaky, na něž je spontánní odpovědí právě to vtisknutí parfému do dlaně. Není samozřejmě živý fyzickým životem, ale žije tím, že oslovuje, je nadán životem díky tomu, kdo na něj nezapomene a nemůže se od něj odtrhnout.

Refrén, který se bude opakovat potom ještě dvakrát, je tento: „*A proto prosím věř mi / chtěl jsem ho žádat / aby mi mezi dveřmi / pomohl hádat / co mě čeká / a nemine / co mě čeká / a nemine.*“ Ke komu se obrací? Myslím, že vystupuje z vyprávění o andělovi a dává ten příběh do širšího, jen matně naznačeného kontextu, který je dán vypravěčem a posluchačem, k němuž se ono „prosím věř mi“ obrací. Ale je to i otázka: co znamenají tato slova v kontextu rozmlácených kostelů a andělů s urvanými křídly? Má tehdy prosit ještě nějaký smysl? Nebo věřit někomu? A co věřit? Že potkal anděla, že se na něj ten anděl díval oddaně – nebo že toho nálezu chtěl využít a zeptat se anděla na svou budoucnost? Stejně jako prosba nemůže být jednosměrný diktát, tak ani věřit někomu není „ber, nebo nech být“. Je to přec o naslouchání a budování důvěry. Jestliže se zdaří, živá tradice žije, žije i anděl. Anděl, od něž chtěl jeho nálezce něco vyzískat jako od mocné bytosti, která stojí někde mimo jeho vlastní ego a jejichž výjimečných schopností lze využít. Jenže všechno se to zvrstlo... anděl nezůstal mezi dveřmi, ale vstoupil do dialogu, ovládnutí jeho nadpřirozené síly náhle bylo zbytečné, jaksi se na to zapomnělo.

Toto svědectví lze vyčíst z následující sloky: „*Pak hlídali jsme oblohu pozorující ptáky / debatující o Bohu / a hraní na vojáky / Do tváře jsem mu neviděl / pokoušel se ji schovat / To asi ptákům záviděl / že mohou poletovat.*“ Anděl a jeho nálezce jsou nyní spolu. Proč ale „hlídají“ oblohu? Snad je to, vzhledem k pozdějším slovům o vojácích, píseň vojáka, jenž sleduje oblohu, aby se bránil náletům. Ale obloha je především symbol čehosi, odkud by mohlo přijít něco radikálně jiného – vždyť ten anděl k obloze patřil, jistě po ní toužil a v jeho nálezci musela vzbuzovat přinejmenším zvědavost. Hlídali oblohu, ale viděli jen ptáky. I když se anděl předtím díval na nálezce oddaně, nyní schovává svou tvář, neboť je sklíčený – samotná závist přece svou tvář neskrývá a andělé ostatně závisti jsou nejspíše neschopni, zdá se tedy, že „záviděl“ jen v tom smyslu, že mu přišlo líto, že nemohl létat s nimi. A taková bolest svou tvář skrývá, ostýchá se odkryt svou slabost a křehkost. V takové situaci debatovali o Bohu a o hraní na vojáky. Nejde tedy o jednosměrné poučování, jde o sdílení zájmu a též o otevřené otázky. Pokud se týká „hraní na vojáky“, zdá se, že Kryl těmito slovy míní hrůzu válek... jejich absurditu a zvrácenost. Anděl debatující se svým nálezcem o Bohu jistě vnuká perspektivu, z níž se hamižné cíle válek jeví jako dětská hra, jako hloupost, zvláště odsouzeníhodná vzhledem ke svým děsivým důsledkům. Následující opakování refrénu opět představuje pozvání k tomu brát vyprávěný příběh o andělovi vážně.”

3.3 Morituri te salutant (1969)

*Cesta je prach a štěrka a udusaná hlína,
a šedé šmouhy kreslí do vlasů.
/: A z hvězdných drah má šperk, co kamením se spíná,
a pířka touhy z kříděl Pegasů. :/*

*Cesta je bič, je zlá, jak pouliční dáma.
Má v ruce štítky, v pase staniol,
/: a z očí chtíč jí plá, když háže do neznáma
dvě křehké snítky rudých gladiol. :/*

*Seržante písek je bílý, jak paže Daniely.
Počkejte chvíli, mé oči uviděly
tu strašně dávnou vteřinu zapomnění.
Seržante, mávnou, a budem zasvěceni.
Morituri te salutant,
Morituri te salutant.*

*Tou cestou dál jsem šel, kde na zemi se zmítá
a písek víří křídlo holubí.
/: A marš mi hrál zvuk děl, co uklidnění skýtá,
a zvedá chmýří, které zahubí. :/*

*Cesta je tér a prach a udusaná hlína,
mosazná včelka od vlkodlaka.
/: Rezavý kvěr - můj brach, a sto let stará špína,
a děsně velká bílá oblaka. :/*

*Seržante písek je bílý, jak paže Daniely.
Počkejte chvíli, mé oči uviděly
tu strašně dávnou vteřinu zapomnění.
Seržante, mávnou, a budem zasvěceni.
Morituri te salutant,
Morituri te salutant.*

Do třetice tu máme píseň z 1. alba, který obsahuje několik záladnějších slov, či frází. První z nich je staniol, což je obdoba alobalu (tenká fólie) vyrobená z cínu (lat. stannum). Dalším slovem je gladiola (z lat. malý meč) značící květinu mečík. Celý verš *Dvě křehké snítky rudých gladiol* je prý inspirován obrazem osoby pokládající květiny při pohřbu Stalina, který malý Kryl viděl v kině [15]. Latinská fráze *Morituri te salutant* znamená *Jdoucí na smrt tě zdraví a byl to pozdrav gladiátorů císařovi, když vstupovali do arény na souboj na život a na smrt.*

V písni se vyskytují motivy ze starověkého Říma a z války. Jak v jednom rozhovoru uvedl Jan Kryl, tahle píseň je o pokoře a strachu [2]. Strachu ze všudypřítomné smrti ve válce a jedná se o pacifistické (= protiválečné) dílo. Vypráví o cestě do války, která není bojová, ale naopak je z pohledu obyčejného vojáka, který šlape se strachem z budoucna, ale i s pokorou. Refrén může odpovídat chvílce před smrtí, kdy mu proběhne hlavou vzpomínka na jeho milou Danielu a loučí se seržantem. Působí tu na posluchače kontrast prašné cesty a hvězdných drah, drsné vojenské fronty a jemné citlivé duše vojáka, tvrdé a hořké reality s malebně vykreslenou scénou popsanou četnými eufemismy (= zjemněními) - *zvedá chmýří, které zahubí – střepiny od vybuchujících dělových granátů; mávnou a budeme zasvěceni – zasažení palbou na povel nepřátelského důstojníka; mosazná včelka – letící kulka vystřelená ze zbraně,*

3.4 Děkuji (1974)

*Stvořil Bůh, stvořil Bůh ratolest, bych mohl věnce vázat,
děkuji, děkuji za bolest, jež učí mne se tázat.
Děkuji, děkuji za nezdar, jenž naučí mne pít,
bych mohl, bych mohl přinést dar, byť nezbyvalo síly.
Děkuji, děkuji, děkuji.*

*Děkuji, děkuji za slabost, jež pokoře mne učí,
pokoře, pokoře pro radost, pokoře bez područí.
Děkuji, za slzy děkuji, ty naučí mne citu,
k živým, již, k živým, již žalují a křičí po soucitu.
Děkuji, děkuji, děkuji.*

*Pro touhu, pro touhu po kráse děkuji za ošklivost,
za to, že, za to, že utká se láska a nevraživost.
Pro sladkost, pro sladkost usnutí děkuji za únavu,
děkuji, za ohně vzplanutí i za šumění splavu.
Děkuji, děkuji, děkuji,*

*Děkuji, děkuji za žízeň, jež slabost prozradila,
děkuji, děkuji za trýzeň, jež zdokonalí díla.
Za to, že, za to, že miluji, byť strach mi srdce svíral,
beránku, děkuji, marně jsi neumíral.
Děkuji, děkuji, děkuji, děkuji, děkuji.*

Skladba *Děkuji* je čtvrtá a poslední skladba ze čtvrtého alba *Carmina Resurrectionis* (= písně vzkříšení), jenž považuji za velmi hluboké a biblicky inspirované album. Samotná tato píseň patří k mým nejoblíbenějším od tohoto autora. Samotný název této skladby je opakujícím se motivem, způsob vyjádření vděku, který s každým opakováním nabírá na síle sdělení. Gradace je patrná v celém průběhu díla. Častým prvkem je epizeuxis (= opakování slov na začátku verše).

V prvním verši se odkazuje na 1. kapitolu knihy Genesis o stvoření světa. Už první dvě slova nám evokují vděčnost, že Bůh dal stvořit světu, že jsme mohli být stvořeni. Následně je upřesněno, že stvořil také okolní svět, který je nám k dispozici k tvoření – ratolest neroste také sama od sebe a z něčeho vychází. Svět je vytvořen ve svobodě – to je to bych *mohl* vázat. Nechává možnost rozhodnutí na nás, ačkoliv se vždy nerozhodujeme správně, nejsme dokonalí. V druhém verši přichází obrat a první zdánlivý rozpor. Děkuji za bolest – proč bych měl být cítit vděk za negativní vlastnost, která nám kolikrát ubližuje. No a opravdu je bolest čistě negativní věc? Vnímali bychom, že se nám něco děje, když by nám to bolest neřekla? Ale pojďme dále, neboť je to zde rozvedeno jako *bolest, jež učí mne se tázat*. Bolest naopak může být impulzem kupředu, impulzem pro kladení otázek a k zamýšlení nad stavem věcí. Buňky fungují tak, že reagují na podráždění ("bolest") a činí díky tomu reakci. V dalším verši je vyjádřeno díky za nezdar, za nepovedení našeho cíle. Obdobně nás to nutí k zamyšlení, čím mě nezdar posouvuje kupředu. Učí vytrvalosti, schopností nenechat se odradit od první překážky a ani od té sté na kterou narazíme. Vytrvalost pro dokončení úkolu, pro přinesení daru takového, na který nám už nezbyvají síly. Buďme vděční a děkujme za věci, jež nás posouvají kupředu, které nám dodají sílu. Nemusí být příjemné, většinou bývají ze začátku opakem.

Slabost, díky za slabost, protože mně učí pokoře. Velká to ctnost, se kterou dokážeme ocenit druhé okolo sebe, se kterou dokáže vnímat naše bližní i s jejich hodnotou. Možnost mít radost z maličkostí, mít radost z druhých lidí, aniž bych jim něco musel závidět. Aniž bych musel být svazován v područí. Díky za slzy, které nejsou jen symbolem ublížení, ale symbolem schopnosti vnímat, být citlivý ke svému okolí, k lidem žijícím okolo. Slzy žalují a křičí je personifikace, zosobnění předmětu, co za nás volá k ostatním. A to nemusím být jen k lidem, ale i na abstraktnějších rovinách.

Třetí sloka děkuje za ošklivost, aby člověk měl motivaci se posouvat kupředu, snažit se zlepšovat a to nejen sebe. Cítím, že to vykládám jen povrchně, ale je za tím mnohem více ukryto. Touha je vlastně v určitém ohledu skvělá věc. Právě zde se může ukázat láska a v boji porážet nevraživost ukrytou mezi lidmi. Jak sladký je spánek po náročném dni. Únava nám jej umožní si ho vychutnat plnými doušky. Stejně tak můžeme ocenit vášnivost a nebo klid, jež je znakem pro žití (ne jen pro pouhé bytí). Týká se to jak povahy, ale i každodenních věcí okolo nás, děkujeme i za ně, či jsou pro nás pouhou samozřejmostí, kterých si nevšímáme?

Gradující čtvrtá sloka děkuje za žízeň prozrazující slabost. Ukazující nám naše slabé stránky a shazující naši namyšlenost. Za pokoru. Následuje trýzeň, zkoušky, které nám umožní vyniknout. Vděčnost za věrnost – i přes strach milovat. Udržet si tu nejvyšší ctnost přenášející obrazně hory. Díky Božskému Beránku, že to nebylo

zbytečné, že si to dokáží uvědomit. A také uvědomění, co všechno podstoupil On, nebo i jiní lidé v okolí. S každým děkuji si to můžeme uvědomit hlouběji. A hloubka tu v této písni je a myslím, že se stále mám do čeho více ponořit, neboť nevím zda je možné jednoduše vystihnout hloubku, která na nás při naslouchání této písni působí.

3.5 Demokracie (1993)

*Demokracie rozkvétá, byť s kosmetickou vadou
Ti, kteří kradli po léta, dnes dvojnásobně kradou
/: Ti, kdo nás léta týrali, nás vyhazují z práce
A z těch, kdo pravdu zpívali, dnes nadělali zrádce :/*

*Demokracie prospívá, bez nás a pragmaticky
Brbláme spolu u piva, jak brblali jsme vždycky
/: Farář nám slíbil nebesa a čeká na majetky
My nakrmíme forbesa, za dvě, či za tři pětky :/*

*Demokracie zavládla, zpívá nám Gott a Walda
Zbaštíme sóju bez sádla u strejdy McDonalda
/: Král Václav jedna parta je se šmelinářským šmejdem
Pod střechou velký partaje se u koryta sejdem :/*

*Demokracie panuje od Aše po Humenné
Samet i něha v pánu je a zuby vylomenné
/: Dali nám nové postroje a ač nás chomout pálí
Zaujímáme postoje, místo, abychom stáli :/*

*Demokracie dozrává do žaludečních vředů
Bez poctivosti, bez práva a hlavně bez ohledů
A je to mýlka soukromá snad optického klamu
Že místo srdce břicho má
A místo duše tlamu!*

Na závěr tu máme poslední píseň, kterou Karel Kryl složil [6] a ve které se vyjadřuje ke společenské situaci od pádu komunistického režimu v listopadu roku 1989.

Vysvětlení některých pojmů: Pragmatismus – filosofický směr zaměřený na praxi, ”pravdivé je to co, je prospěšné”; forbes – zde se jedná o synonymum pro herní automat;

Vytoužená demokracie se k nám dostává ze západu a podařilo se nám dosáhnout svobody. Ale co s ní. Dokáže se zodpovědný občan odlišit od stáda, které tu celé desetiletí snažili vytvořit? Dokáže se otrok přeměnit jednoduše na svobodného člověka? Demokracie vybojováním nekončí a právě naopak je jejím začátkem. Byli a jsou tu lidé, kteří dokáží zneužít příležitosti ve svůj prospěch, lidé vymění své kabáty mohou pokračovat vesele dále, aniž by se něco více změnilo. Jak je možné s novým režimem vybudovat nové pořádky? Aby se z ”totalitářů” nestali lusknutím prstu kapitalisté. Být aktivním občanem vyžaduje úsilí, které se neskládá ze stěžování si v hospodě s přáteli, přičemž jinak zůstává daný člověk pasivní. Demokracie, to není hrabání si na svým vlastním písečku, to neznámá stát se konzumním člověkem, který jde a touží jen po konzumu a zapomíná se zastavit a porozhlédnout se po krásách okolí, po přátelství a dalších hodnotách. Od té kritizované doby máme již časový odstup, ale riziko může být pro nás stále stejné. Nezapomínejme tedy, že mamon není cíl našeho bytí a po naší smrti nám stejně k ničemu už nebude. Jak je důležitá výchova k aktivnímu občanství, bez které se pravá demokracie neobejde?

4 Ten "můj" písničkář

V této kapitole bych se chtěl zamyslet nad jednou myšlenkou, která mě napadla před nějakou dobou. Náhodou jsem narazil na jeden nedávno přidaný komentář pod videem na YouTube s písní Karla Kryla, který zněl: *"Jak aktuální jsou jeho písně i v dnešní době. Bojujeme pod jeho jménem proti vlastizrádné vládě. Karle chybíš nám < 3 < 3 < 3 < 3"* [4]. To mě donutilo k zastavení a zamýšlení se. Nemám pochyb, že by Karel Kryl nebyl v dnešní době vůči naší politické reprezentaci kritický, to by rozhodně byl a podle mě i oprávněně. K ideálu má stále velmi daleko. Také souhlasím s tím, že takoví lidé upozorňující na chyby a "přešlapy" jako byl Kryl, nám tu dnes chybí. Na druhou stranu je tu otázka, zda by, (nejen) z hlediska demokratických principů, označil současnou politickou reprezentaci za "vlastizrádnou". Také je jedna věc kritizovat ostatní a druhá věc je mít možnou alternativu, kterou bychom doporučili. Pouze se mohu domnívat z jakého je politického spektra daný přispěvatel obhájce, ale hádám, že by úplně s ním Kryl nesouznil (odhaduji na základě toho, co jsem se o něm dozvěděl). Proto jsem zvolil název této kapitoly s daným přivlastňovacím zájmenem. Proč jsou zde lidé sympatizující s různým politickým spektrem, kteří považují Kryla za "svého" mluvčího. Hledal jsem další podobné komentáře a pár jsem jich našel, ale statisticky to moc významné nebylo. Proto tedy se může jednat jen o výjimky. Dále jsem si uvědomil, že ke Krylovu odkazu se hlásí kromě běžných lidí i interpreti, a to někteří jsou minimálně kontroverzní, např. písničkář Daniel Landa a kapela Ortel [10], [14]. Je tu otázka, zda tito interpreti sdílí Krylovo vlastenecké cítění, či se jen snaží přizvít na jeho vlně popularity, a nebo se snaží vytvořit dojem, že jsou ve stejné situaci, jako byl Kryl před revolucí, a myslí si, že jsou utlačováni systémem, že jsou nepohodlní, a proto jim nedovolují na některých místech hrát? Snaží se Kryla přiblížit mladší generaci kvůli nadčasovosti jeho děl, nebo jsou jejich důvody jiné? V mnohých otázkách je dobré také začít od sebe a tak se ptáme zda nevnímám Krylův odkaz jinak, protože jsem ho, na rozdíl od nich, nezažil, ani tedy jeho dobu ve které působil. Jsem schopen pochopit jejich pohled, či nějaké myšlenkové pozadí, když jsem se sám ke Krylovi dostal až z táborákových písní (či v hodinách "hudebky")?

Můžeme se leckteré věci domnívat, ale bez Kryla se to už nikdy na jisto nedozvíme. Nezapomínejme však, že se snažil o fungující demokracii s aktivními občany, kteří nespádávají k pouhému "Brbláme spolu u píva, jak brblali jsme vždycky".

5 Kryl a skautské hodnoty

Při zkoumání Krylova života nás může také napadnout otázka, zda je u tohoto velikána nějaká spojitost mezi jeho hodnotami, kterých se po celý život držel a mezi hodnotami jenž vyznává skautské hnutí. To že nebyl ve svém životě členem Junáka, totiž nemusí mít spojitost s vyznáváním hodnot, na kterých tato organizace stojí.

Hodnoty skautského hnutí jsou vyjádřeny ve skautském slibu a zákoně. Není to bezpodmínečný požadavek, ale naopak je to dosažitelný ideál, ke kterému jsme se zavázali co nejvíce přiblížit, jak to je v našich silách:

"Slibuji na svou čest, jak dovedu nejlépe:
sloužit nejvyšší Pravdě a Lásce věrně v každé době,
plnit povinnosti vlastní a zachovávat zákony skautské,
duší i tělem být připraven pomáhat vlasti i bližním."
(dobrovolný dodatek)
"K tomu mi dopomáhej Bůh."

1. Skaut je pravdomluvný.
2. Skaut je věrný a oddaný.
3. Skaut je prospěšný a pomáhá jiným.
4. Skaut je přítelem všech lidí dobré vůle a bratrem každého skauta.
5. Skaut je zdvořilý.
6. Skaut je ochráncem přírody a cenných výtvorů lidských.
7. Skaut je poslušný rodičů představených a vůdců
8. Skaut je veselý myslí.
9. Skaut je hospodárný.
10. Skaut je čistý v myšlenkách, slovech i skutcích.

A které hodnoty bychom mohli přisoudit Karlu Krylovi? Držel se svých hodnot pevně i za cenu vlastního nepohodlí, či ztráty na vlastní popularitě a to jak v ČSR, tak i v exilu. Při okupaci bral vážně vojenskou přísahu a byl odhodlán v případě potřeby bránit svou vlast [9]. Snažil se žít naplno podle svého svědomí, stál si za ním. Záleželo mu na vlasti, byl hrdým Čechoslovákem, což dokázal také například ponecháním československého občanství po celou dobu exilu. Snažil se být aktivním občanem a při svých koncertech po Československu se snažil informovat v debatách s lidmi o tom, jak demokracie funguje. Co se týče duchovní stránky, tak ačkoliv nebyl členem žádné církve, byl Karel věřícím člověkem, prohlubujícím svou víru a duchovní život. Jinak by nemohl být autorem takových děl, které nutí člověka k zamyšlení, protože kdo chce zapalovat, musí také sám hořet. Zajímal se o svět okolo a byl mu nápomocen. V jeho dílech je taky patrný vztah k přírodě, blízký vztah k rodičům. Ač na některé působí jako věčný kritik, lidé v jeho okolí o něm říkali, že byl často naopak velmi veselý a také skromný, na nikoho si před ostatními nehrál. Také byl považován za citlivého člověka (který si například pojmenovával své kytary – Maryka a Nataša, nebo bundu – Gustýnka [15]).

Na základě zjištěných informací mě nenapadá žádná skautská hodnota, která by byla Krylovi proti srsti. Byť stále musíme mít na mysli, že Kryl byl stále jenom normální člověk a neměli bychom ho zveličovat a dělat z něho nedotknutelného. Stále tu jsou také lidé, kteří si o něm myslí, že byl jen věčně nespokojený člověk, zvláště když pokračoval s kritikou společnosti i po revoluci. Každý nechť si utvoří vlastní názor.

6 Krylův odkaz

Karel Kryl již od nás odešel, ale jeho odkaz je stále živý a stále má nám co říci.

6.1 Úvaha nad osobností v dějinách

„Úloha osobnosti v dějinách sestává prakticky z ochoty dotýčné osobnosti zemřít nebo nechat se zabít dříve, než stačila odvolat.“ – Karel Kryl, *Marat ve vaně* (1969)

Tuto část jsem si s nadsázkou dovolil začít úvodním recitálem z Krylovi písni *Marat ve vaně*, která reaguje na upálení studenta Jana Palacha na protest proti okupaci a proti pasivní reakci obyvatelstva. Než Palach umřel na popáleniny, byl neustále přesvědčován státními orgány, aby odvolal to co provedl. Zamyšlení nad poselstvím této osobnosti směřujeme trochu jinam. Co se nám snažil Kryl svým životem a svým dílem zanechat? Napadají mě hned dvě věci. Prvním z nich je být člověkem, který umí kriticky myslet a zajímá se o dění v jeho okolí. V druhé řadě se hloubkou svých písní snaží motivovat posluchače ke vzdělávání se (sám byl vzdělaný v historii, v umění a rád zakomponovával odkazy na ně ve svých dílech), ale také byli ochotni toho využít ku pomoci ostatním a abychom zároveň nezpychli, ba naopak hledali pokoru. A jaká byla podle tebe úloha Krylova života v dějinách Českého a Slovenského národa?

6.2 Citáty k zamyšlení

Výběr Krylových citátů k samostatnému zamyšlení každého čtenáře.

- *„Nevěř ostnatému drátu, byť by se stokrát tvářil jako stonek růže.“*
- *„Ustříhneme-li ptáku křídla, přestane létat. Ale nikdy nezapomene, že létat.“* – citát z roku 1969, který řekl při vystoupení v Norské televizi.
- *„Z čeho jsem smutný? Z toho, že jsme vsadili na krámy a na prosperitu a zapomněli jsme na Boha, na duši i na to, že máme kulturu, že máme taky rádi krásné věci, které nás odlišují od toho žraní jako stádo. Že se měníme na zvířata, na příští otroky a děláme to dobrovolně.“*
- *„V Bibli je všechno – pro toho, kdo umí a chce hledat. . . Bible se nedá přečíst jednou nebo dvakrát – člověk se k ní musí stále vracet. . . a nalézat.“* [8]
- *„Přílišná oddanost ideálům končí tím, že v rámci boje proti alkoholismu zastřelíš dítě se sáčkem rumových pralinek.“*
- *„Demokracie je nesmyslný systém ve chvíli, když není občan. Demokracie pro poddané je na prd.“*
- *„Začala česká státnost. Zbyla česká stádnost. . .“*
- *„Nemá smysl učit se zlomky nějakých pravd. Na to je život příliš krátký. Ale měl bys vědět, kde hledat – pro některé věci se člověk vrací do bible, jiné hledá v synonymickém slovníku.“*
- *„Není nic horšího, než když hlupák dostane myšlenku, o níž nepochybuje.“*

7 Závěr

V této práci jsme se věnovali fenoménu Karla Kryla. Stručně jsme si připomněli moderní historii naší země a snažili jsme si přiblížit jeho životní příběh. Pak jsme se zkusili zamyslet nad výběrem některých z jeho písní, které do dnešní doby lze slyšet u nejednoho táborového ohně. Ačkoliv byly zaměřené třeba proti tehdejší společnosti, pro jejich vytrřbenost a hloubku nám mají říci i v dnešní době, nadčasovost jim rozhodně nechybí a aktuálnost až kolikrát překvapí. Lze v nich také hledat duchovní rozměr. Na Krylovu tvorbu se dnes odkazují i další interpreti a občas i někteří kontroverzní. Můžeme uvažovat nad tím, zda se chtějí zviditelnit na vlně popularity, nebo opravdu se snaží předat dál Krylův odkaz. Necht' si to každý posoudí sám. Karel Kryl by normální člověk, který si stál hrdě za svým názorem a ani přes těžkosti neuhýbal. Můžeme v jeho chování spatřovat různé hodnoty, které se od těch skautských moc neliší. Ač působil téměř vždy kriticky ke společnosti, tak byl citlivým a hrdým občanem, jež se zasazoval o aktivní přístup a o používání kritického myšlení. Necht' v nás žije jeho odkaz i nadále.

Literatura

- [1] AKTUÁLNĚ.CZ. *Takhle jste Kryla ještě neviděli. Norové mají unikátní záběry slavného písničkáře* [online]. 2019 [cit. 2023-11-01]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/unikatni-zabery-karla-kryla-z-norska-1969/r~de595950173011e9beedac1f6b220ee8/>.
- [2] BURÁŇOVÁ, A. a KRYL, J. *Jan Kryl: Dnešní generaci rok osmdesátdevět mnohdy nic neříká*. 2014. Dostupné z: https://slovacky.denik.cz/zpravy_region/jan-kryl-dnesni-generaci-rok-osmdesatdevet-mnohdy-nic-nerika-30141217.html.
- [3] CVEK, B. Nejtěžším zločinem je hlásati lásku. *Téma*. Praha: Mladá fronta. 2004, sv. 2, č. 4. Dostupné z: www.gasbag.wz.cz/tema/rocnik2/cislo4/04-12.htm.
- [4] HALUŠIC, J. *Karel Kryl -to nejlepší 2*. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=M4Ed-wSI5n4&ab_channel=JozefHaluic.
- [5] HRÍDEL, J. *Kytara proti normalizaci. Před 50 lety Karel Kryl vydal zlomovou desku Bratříčku, zavírej vrátka*. 1996. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/kultura/2766656-kytara-proti-normalizaci-pred-50-lety-karel-kryl-vydal-zlomovou-desku-bratricku>.
- [6] KLIMT, V. *Akorát že mi zabili tátu: příběh Karla Kryla*. 3. vyd. Galén, 2010. 384 s. ISBN 978-80-7262-649-6.
- [7] KOUŘILOVÁ, V. *Karel Kryl a vývoj jeho díla (před a po revoluci 1989)*. Pardubice, 2014. Bakalářská práce. Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická. Dostupné z: https://dk.upce.cz/bitstream/handle/10195/56008/KourilovaV_KarelKryl_JS_2014.pdf?sequence=3.
- [8] KRYL, K. a ČERMÁK, M. *Půlkacíř*. Vyd. 3., pozměn. Voznice: Leda, 2009. ISBN 978-80-7335-327-8.
- [9] MOTÝL, I. a KRYL, J. *Bratříček vypráví: Jaký byl Karel Kryl*. 2006. Dostupné z: https://www.tyden.cz/rubriky/domaci/jan-kryl-jsem-bratricky-ktery-zaviral-vratka_393311.html.
- [10] NACHTMANN, F., MOTÝL, I. a MENSCHIK, T. *Ortel špiní Kryla! zlobí se rodina*. 2006. Dostupné z: https://www.tyden.cz/rubriky/domaci/ortel-spini-kryla-zlobi-se-rodina_408213.html.
- [11] PROKEŠ, J. *V023 Folková hudba: Karel Kryl*. 1994. Dostupné z: <https://www.fi.muni.cz/~qprokes/folk/folk002.htm>.
- [12] PROKOP, V. *Přehled české literatury 20. století: (pro výuku literatury na středních školách)*. Sokolov: O.K.-Soft, 1997. 70 s. ISBN 80-238-0390-5.
- [13] SÁDOVSKÝ, S. *SNAD KONEČNĚ NAŠEL AZYL*. 2016. Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20160305065939/http://kryl.kat.cz/noviny/1994/940412a.htm>.
- [14] VDR. *Landa se znovu pustil do Kryla. Z Krále a klauna udělal rallye*. 1999. Dostupné z: https://www.idnes.cz/kultura/hudba/landa-a-kryl.A131126_095705_hudba_vdr.
- [15] ŘÍHOVÁ, M. *Karel Kryl a mediální ohlas jeho písňové tvorby* [online]. Praha, 2017. 67 s. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Vedoucí práce ČEŇKOVÁ, J. Dostupné z: https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/85949/BPTX_2015_2_11230_0_448582_0_178822.pdf?sequence=1&isAllowed=y.